

Tiivistelmä / Tornionjoki

Tähän vesienhoitosuunnitelmaan on koottu tiedot vesien tilasta sekä vesienhoitokaudella 2022–2027 tarvittavat toimenpiteet vesien tilan parantamiseksi ja ylläpitämiseksi Tornionjoen vesienhoitoalueella. Suunnitelma kattaa Suomalais-ruotsalaisen vesienhoitoalueen Suomen puoleisen alueen. Toimenpiteillä vähennetään rehevöitymistä ja vesiympäristölle vaarallisten ja haitallisten aineiden esiintymistä sekä vesistöjen rakenteessa ja hydrologiassa tapahtuneiden muutosten vaikutuksia.

Vesienhoitoalueen vesien tilaan on vaikuttanut niin haja- ja pistekuormitus kuin maa- ja vesiympäristön fyysinen muokkaaminen. Vesistöjä muuttavat tekijät painottuvat vesienhoitoalueen eteläosaan. Eniten vesistöjen tilaa ovat muuttaneet uittoperkaukset sekä suo- ja metsäojitukset. Tengeliönjoen vesistöissä vesistöjen säännöstely ja rakentaminen ovat muuttaneet vesien tilaa. Alueen ihmistoiminnasta sisävesiin tulevasta ravinnekuormituksesta huomattava osuus tulee hajakuormituksena maa- ja metsätaloudesta sekä haja-asutuksesta. Pistemäinen ravinnekuormitus on pääosin peräisin teollisuudesta ja yhdyskuntien jätevesistä. Teollisuuden ja taajamien jätevesien puhdistukseen on panostettu viime vuosikymmeninä voimakkaasti ja pistekuormitus ei ole nykyisellään erityisen suuri vesiensuojelullinen ongelma. Kaivosteollisuus vesienhoitoalueella on mahdollisesti kasvussa, mikä lisää vesistöjen pilaantumisriskiä etenkin metallien ja vesille haitallisten aineiden osalta.

Osalla pohjavesialueista kuormittava toiminta, kuten pilaantuneet maa-alueet, maa-ainesten otto, asutus, teollinen toiminta, polttoaineiden ja kemikaalien varastointi, liikenne ja kuljetukset voivat aiheuttaa vaaraa pohjavesien hyvälle laadulle. Vesienhoitoalueen vesistöt laskevat Perämereen, joka on kuormitukselle herkkä murtovesialue. Valtaosa sen ravinne- ja kiintoainekuormituksesta tulee jokivesien mukana, joten kuormituksen vähentäminen valuma-alueilla parantaa myös rannikkovesien tilaa. Rannikkovesiin kohdistuu myös suoraa kuormitusta teollisuuslaitoksista ja yhdyskuntien jätevedenpuhdistamoista. Rannikkovesien tilan parantaminen kytkeytyy myös merenhoidon suunnitteluun.

Tornionjoki on Itämeren merkittävin lohen lisääntymisjoki ja monet Tornionjoen sivujoista ovat merkittäviä uhanalaisen meritaimenen lisääntymisalueita. Tengeliönjoen vesistöissä on tarvetta saada esteetön kulku yläpuolisten joki- ja järviolueiden lisääntymis- ja elinalueille.

Vesienhoitoalueen pintavesien kemiallinen tila ilman bromattuja difenyyliettereitä on arvioitu hyväksi. Yhdessä järvessä ja yhdessä rannikkovesimuodostumassa ahvenesta mitattu eliöstölle määritelty elohopean ympäristölaatumnormi ylittyy. Rannikon tuntumassa on happamia sulfaattimaita, jotka on otettava huomioon eri toiminnoissa. Yleiskartoituksen tulosten perusteella toimenpiteitä voidaan tarvittaessa tehostaa ja kohdentaa.

Pintavesien lisäksi vesienhoidon piiriin kuuluu 149 pohjavesialuetta. Vesienhoitoalueella on lisäksi yhteensä 266 III luokan pohjavesialuetta, joiden soveltuvuutta yhdyskuntien

vedenhankintaan ei vielä ole selvitetty. III luokan alueiden luokitusten tarkistus jatkuu Lapin alueella ainakin vuoteen 2023 saakka. Kaikki alueen pohjavedet ovat hyvässä kemiallisessa ja määrällisessä tilassa. Kaksi pohjavesialuetta on nimetty riskikohteiksi, joilla on todettuja haitta-ainepitoisuuksia. Seitsemän pohjavesialuetta on nimetty selvityskohteiksi, sillä näiden alueiden pohjaveden laadusta ei ole tällä hetkellä riittävästi tietoa. Pohjavesien osalta tärkeimpinä toimenpiteinä ovat suojelusuunnitelmien laatiminen, pohjaveden tilan seuranta, pilaantuneiden maa-alueiden tutkiminen, ympäristölupien päivittäminen, uusien riskitoimintojen ohjaaminen pohjavesialueen ulkopuolelle, maa-ainesottoalueiden ja pilaantuneiden maa-alueiden kunnostaminen, pohjavesien suojaaminen sekä neuvonnan ja valvonnan tehostaminen. Pohjavesien hyvän tilan ylläpitäminen edellyttää Torninjoen vesienhoitoalueella jatkossakin pohjavesialueiden suojelutarpeen huomioimisen maankäytön suunnittelussa ja riskiä aiheuttavien toimintojen sijoittamisessa.

Vesien hyvästä tilasta aiheutuu hyötyjä niin asukkaille kuin elinkeinoille. Yleensä vastuu vesiensuojelutoimenpiteiden rahoituksesta ja toteutuksesta on toimijoilla ja vesialueiden omistajilla, mutta ohjauskeinojen kehittämistä vastuu on useimmiten ministeriöillä. Paikallisten yhteisöjen, asukkaiden, mökkiläisten ja vesialueiden omistajien merkitys on kasvanut voimakkaasti niin kunnostushankkeiden rahoituksessa kuin toteutuksessa. Vesienhoitoalueella on kuitenkin paljon vesistöjä, joiden käyttö on hyvin vähäistä, ja joiden lähialueilla ei ole juurikaan asutusta. Näiden vesien kunnostukset tulisi jatkossa pyrkiä rahoittamaan osana laajempia, valuma- tai vesistöaluekohtaisia hankekokonaisuuksia.

Kolmannella suunnittelukierroksella vesienhoitoalueella on tarkasteltu 169 järveä (506 km²), 103 jokea (2 334 km) sekä kolme rannikkovesimuodostumaa (107 km²). Toimenpiteiden määrittely on perustunut pintavesien tilaan. Luokittelun taustatiedot ja luokittelun taso on tallennettu ympäristöhallinnon vesimuodostumatietojärjestelmään. Torninjoen vesienhoitoalueen järvistä 46 % on erinomaisessa tilassa. Pinta-alasta osuus on 35 %. Hyvässä tilassa on lähes saman verran järviä, jotka muodostavat 60 % järvien pinta-alasta. Tyydyttävään tilaan luokiteltiin yhteensä 14 järveä, jotka muodostavat noin 5 % järvien pinta-alasta. Erinomaiseen tilaan luokiteltiin noin 45 % jokivesistä ja 51 % jokien pituudesta. Hyvään tilaan luokiteltiin 50 % jokien lukumäärästä ja 43 % pituudesta. Tyydyttäviä jokia oli kuusi kpl eli noin 6 % jokivesistä. Vastaava luku jokien pituudesta on 5 %. Voimakkaasti muutetuiksi nimettyjen vesimuodostumien, Tengeliönjoen alaosan ja Iso Vietosen, tila on arvioitu tyydyttäväksi.

Vesienhoitoalueen rannikkovedet ovat tyydyttävässä ekologisessa tilassa. Näihin rannikon läheisiin vesi-muodostumiin kohdistuu sekä jokivesien että alueella sijaitsevan teollisuuden ja yhdyskuntien puhdistettujen jätevesien kuormitusta. Voimakkaimmin kuormituksen vaikutus näkyy Röyttän itäpuolella sijaitsevalla alueella.

Riski tilan heikentymisestä hoitokaudella hydrologisten muutosten ja ravinne- ja humuskuormituksesta aiheutuvien paineiden takia arvioitiin olevan 27 järvessä ja 24 joessa.

Vesienhoitosuunnitelmassa esitettyjen toimenpiteiden kokonaiskustannukset ovat 17 miljoonaa euroa. Tästä 13 miljoonaa euroa on muun lainsäädännön perusteella toteutettavia ns. perus- ja muita perustoimenpiteitä ja 3,5 miljoonaa euroa vesienhoidon täydentäviä toimenpiteitä. Toimenpiteiden toteutusta edistämään on esitetty lainsäädännöllisiä, taloudellisia, hallinnollisia ja tiedollisia ohjauskeinoja, joille on määritelty toteutusvastuut ja yhteistyötahot.

Ympäristötavoitteiden saavuttamisen kannalta kriittisiä ovat vesienhoitoalueen hajakuormituksen ja ihmistoimintojen voimakkaasti muuttamat vesimuodostumat. Jotta vajaan kymmenen vuoden toteutusaikataululla on mahdollista saavuttaa vesien tilassa näkyvää tulosta, pitää toteutukseen panostaa voimakkaasti. Toimeenpanossa on tapahtunut osalla sektoreista merkittävää kehitystä ensimmäisen hoitokauden aikana, vastaavasti joidenkin sektoreiden toimenpiteiden toteutuksessa on ollut vajetta. Syynä on ollut osin ohjauskeinojen riittämättömyys, mutta myös resurssien puute.

Ympäristötavoitteita ei todennäköisesti tulla saavuttamaan kaikilla vesimuodostumilla hoitokauden aikana, mutta toimenpiteillä voi silti olla merkittäviä myönteisiä vaikutuksia vesien tilaan. Talousveden ottoon käytettävät vedet, elinympäristön tai lajien suojeluun määritellyt alueet sekä EU-uimarannat eivät aiheuta vesienhoitoalueella hyvän tilan tavoitteesta poikkeamisen tarvetta.